

ШЕЛЕСТОВА Л. В.,
Інститут педагогіки НАПН України
м. Київ
Shelestova.luda@gmail.com

ІНТЕГРОВАННИЙ ЗМІСТ ОСВІТИ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ І МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Аннотація: В статті обоснована актуальність інтеграції содержания образования как условия развития старших дошкольников и младших школьников. Проанализировано содержание пособия «Познаем мир», которое структурировано в соответствии с четырьмя сферами бытия: природа, общество, человек и культура. Описана последовательность усвоения детьми содержания этого интегрированного курса. Доказана эффективность этого интегрированного курса в формировании представлений детей об окружающем мире.

Ключевые слова: дошкольники, младшие школьники, познавательное развитие, формирование представлений о мире, интеграция содержания образования

Annotazion: The article substantiates the relevance of the integration of the content of education as a condition for the development of older preschoolers and junior schoolchildren. The content of the «Know the World» manual is analyzed, which is structured in accordance with four spheres of being: nature, society, man and culture. Describes the sequence of assimilating the content of this integrated course by children. The effectiveness of this integrated course in the formation of children's perceptions of the surrounding world has been proved.

Keywords: preschoolers, junior schoolchildren, cognitive development, formation of ideas about the world, integration of educational content

Інтеграція розглядається сьогодні як найбільш значущий інноваційний рух освіти ХХІ століття. Модернізація освітньої галузі пов'язується з виділенням освітніх галузей як набору певних предметів та інтегрованих курсів, що входять до навчального плану.

У сучасній науці інтеграція розуміється не як ситуативне поєднання довільної множини елементів, а як внутрішньо взаємопов'язана і взаємообумовлена цілісність, яка має якості, що не властиві складовим її частинам. У педагогічних дослідженнях інтеграція розглядається в контексті організації цілісного процесу навчання і реалізації в ньому міжпредметних зв'язків; як спосіб

пізнання, аналізу та перетворення дійсності шляхом забезпечення цілісності освітнього процесу, освітніх систем і всієї системи освіти.[3, с. 257] .

Актуалізація проблеми інтеграції змісту освіти обумовлена необхідністю подолання однієї із суттєвих вад сучасної освіти: розрізненість, неузгодженість, «клаптевість» змісту освіти. Саме інтеграція змісту освіти потребує об'єднання частин та елементів у єдине ціле; є одним зі шляхів формування у дітей узагальненої системи знань про світ, поглядів і переконань; необхідним дидактичним засобом, за допомогою якого можливо сформувати у дітей цілісну картину світу [5].

Усвідомлюючи необхідність відображення інтеграційних процесів у науці й практиці, нами було розроблено інтегрований курс «Пізнаємо світ» для старших дошкільників і молодших школярів [5]. Сконструйований у ньому зміст подається блоками, як розділи «Людина», «Суспільство», «Культура», «Природа». Така структура змісту обумовлена положеннями теорії пізнання про структуру буття, у якому виділено чотири сфери: природа, суспільство, людина і культура [4].

Послідовність вивчення матеріалу обумовлена положеннями психології про пізнання двох світів – зовнішнього і внутрішнього – в процесі становлення людини. Зовнішній – це простір, що оточує людину, внутрішній – простір людського «Я», частково усвідомлюваний і більшою мірою неусвідомлюваний (несвідомий) [2, с. 97]. Людина має вивчити і пізнати ці світи. Зовнішній світ певним чином піддається логічному осмисленню, внутрішній – вивчити важче. Саме звернення до нього дає можливість людині розвинути себе настільки, щоб потім продуктивно пізнавати світ зовнішній: потрібно пізнати своє «Я», а через нього пізнати все інше [5].

Тобто, слід вести дитину від самопізнання, формування образу «Я» до пізнання навколишнього світу. До цього висновку спонукають і дані психології про суттєвий вплив образу «Я» на розвиток ставлень до конкретних фрагментів природного, предметного та соціального світу, до певних моральних норм, особистісних властивостей. За допомогою розвиненої самосвідомості дитина здійснює оцінку дійсності, яка стає її особистісною цінністю та регулятором поведінки у різних життєвих ситуаціях [1].

В інтегрованому курсі характеристика сфери буття «Людина» подається через самопізнання дитини і відповідний розділ має назву «Який я? Яка я?». Особливістю цього змісту є однакова увага до фізичних ознак організму (будови тіла, зовнішності, функцій органів тощо і духовного світу дитини (почуттів, бажань, мрій, чеснот і вад тощо)), а також до вчинків як прояву особистого досвіду. Завершується розділ темою «Мое здоров'я», у якій розглядаються відповідно чинники фізичного здоров'я (спосіб життя, гігієна, загартування, звички, рухова активність) та психічного (позитивне, оптимістичне сприймання світу, хороші думки та мрії, світлі почуття, реалістичні бажання, моральність у стосунках тощо). Певною мірою, ця тема є узагальнюючою у цьому розділі.

Хоча сфера «Людина» вивчається у окремому розділі, вона за своєю роллю є наскрізною, оскільки образ «Я» позначається на взаємодії дітей з об'єктами і явищами усіх інших сфер, унаслідок чого виробляється особистісна оцінка й особистісне ставлення до них, спричинюються відповідні впливи та зміни у навколишньому світі. Таке розуміння значення цього розділу логічно узгоджується із філософськими положеннями про центральну роль людини у взаєминах між сферами буття [4].

Другим розділом є «Інші люди», що відображує сферу буття «Суспільство». Після усвідомлення дитиною себе їй легше зрозуміти інших людей та зв'язки (взаємини) між людьми. Починається розділ із вивчення найближчого оточення дитини – сім'ї, родини, сімейних традицій (як вияву зв'язків між її членами). Далі характеризуються інші мікросубкультури, до яких вона належить: «дитина – друзі», «дівчатка – хлопчики». Субкультура «чоловіки – жінки» пов'язується із рольовим статусом у сім'ї та суспільстві. Зроблено спробу ознайомити дітей з питаннями

державного устрою та правового поля. Підставою до цього є розвиненість та поінформованість сучасних дітей, важливість політичної і правової свідомості громадян, а також низький рівень відповідної освіченості пересічних громадян України. Узагальнюючою темою є «Країни і народи», у якій порівнюються окремі ознаки менталітету та звичаїв різних народів, державного устрою країн, обґрунтовуються ідеї міжнаціонального плюралізму та мирного співіснування.

У розділі «Культура» діти ознайомлюються із матеріальною та духовною культурою людства: предметами, їх виробництвом, торгівлею і споживанням; технікою, транспортом; наукою і винахідництвом, мистецтвом. Окрема увага надається особливостям сільської та міської культури, включно й соціально-організаційному шару культури; традиціям українського народу. Завершується розділ узагальненою темою «Культура і людина», в якій розглядаються відносини та взаємний вплив цих феноменів.

Останній (четвертий) розділ інтегрованого курсу – «Природа». Діти ознайомлюються із будовою Космосу, планетами та іншими космічними об'єктами; сутністю життя на Землі; погодними та кліматичними особливостями; природними ресурсами, включно й видами енергії у природі. Діти дізнаються про основні систематичні групи рослин і тварин, їх увагу зосереджено на взаємозв'язках рослинного і тваринного світу, їх значенні в підтриманні рівноваги в природі. В узагальнюючій темі «Людина і природа» розкривається сутність коеволюційного мислення, шляхи збереження і відтворення природи.

Окремої уваги потребували питання добору об'єктів пізнання з кожної сфери буття, про які повинні мати уявлення діти. З огляду на вікові особливості дітей досліджуваного віку такими об'єктами виступають чуттєві образи, наукові факти та поняття. Насамперед розглядаються знайомі об'єкти, з якими діти повсякденно контактують у побуті, в найближчому оточенні; природні явища, які можна спостерігати у своїй місцевості; соціальні ситуації, які діти також спостерігають чи до яких самі потрапляють (у сім'ї, дитячому садку, школі, надворі, на відпочинку тощо).

Використання знайомих дітям об'єктів пізнання полегшує їх аналіз, узагальнення та систематизацію, сприяє безпроблемному уточненню й корекції уявлень дітей. Водночас завдання всебічного та гармонійного розвитку дітей, розширення їхніх уявлень про світ, формування цілісної картини світу спонукають до використання і нових для дітей елементів знань, осучаснення змісту. Враховується, що чимало об'єктів і явищ, відомих дітям у одних регіонах, можуть бути невідомі в інших; також це стосується сільської та міської місцевості.

Пропонований зміст дає можливість виявити і розкрити доступні дітям види зв'язків у межах окремих сфер та між ними: об'єкт – об'єкт; об'єкт – явище; явище – явище; об'єкт – поняття; явище – поняття; поняття – поняття; поняття – група понять; група понять – група понять тощо. З огляду на розроблені у педагогіці способи включення змісту до навчально-виховного процесу, в інтегрованому курсі частина змісту подається у вигляді спеціальних лаконічних повідомлень, інша частина – як складник завдань, решта – відображена в ілюстраціях.

Таким чином, в інтегрованому курсі «Пізнаємо світ» значно розвиваються початкові уявлення дітей про світ, отримані у процесі вивчення інших навчальних предметів. Зміст навчання достовірно і доступно для дітей розкриває сутність буття та сучасні тенденції його розвитку, сприяє формуванню цілісної картини світу старших дошкільників і молодших школярів. Інтеграція є одним із провідних принципів конструювання змісту освіти; спосіб удосконалення освітнього процесу. Виходячи із тенденцій інтеграції наукового знання, можемо прогнозувати подальший розвиток теорії навчання в руслі інтеграційних процесів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бех І. Д. Категорія «ставлення» в контексті розвитку образу «Я» особистості / І. Д. Бех // Педагогіка і психологія. – 1997. – № 3 (16). – С. 9–21.

2. Зинченко В. П. Проблема внешнего и внутреннего становления образа себя и мира как реализация сознания / В. П. Зинченко // Мир психологии. – 1999. – № 1. – С. 97, с. 97
3. Крулехт М. В. Проблема интеграции в современной педагогике // Проблемы педагогики и психологии. – 2012. – № 3. – С. 257 – 261.
4. Философия культуры. Становление и развитие / под ред. М. С. Кагана, Ю. В. Перова, В. В. Прозерского, Э. П. Юровской. – СПб. : Лань, 1998. – 448 с.
5. Шелестова Л. В. Теорія і методика формування картини світу у старших дошкільників та молодших школярів: монографія / Людмила Володимирівна Шелестова. – К. : Фенікс, 2016. – 416 с.